

DOBRE PRAKTYKI

KURS E-COACHINGOWY

SZKOŁY TOLERANCJI

2015/2016

SZKOLATOLERANCJI.CEO.ORG.PL

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Wstęp

Przedstawiamy publikację, która jest przewodnikiem po dobrych nauczycielskich praktykach edukacji dyskryminacyjnej i wielokulturowej. Nauczyciele i nauczycielki dzielili się nimi w ramach kursu e-coachingowego, który organizujemy w ramach programu „Szkoła Tolerancji” prowadzonego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w 2016 roku. Celem programu jest zapoznanie nauczycieli i nauczycielek z metodami przydatnymi w edukacji dla i o tolerancji.

W tej edycji przygotowanego przez nas kursu e-coachingowego udział wzięło ponad 70 nauczycieli i nauczycielek pracujących w szkołach w całej Polsce. Podczas kursu uczestnicy i uczestniczki zdobywali informacje związane z kulturą, historią i obyczajowością grup mniejszościowych w Polsce. Zapoznawali się z przeszłością wielokulturowej Polski, by krytycznie odnieść się do zjawisk i pojęć pojawiających się w teraźniejszości. Uczyli się jak mówić o tolerancji w szkole. Każdy uczestnik objęty był opieką doświadczonego mentora bądź mentorki, z którymi pozostawał w indywidualnym kontakcie on-line.

W publikacji przedstawiamy działania, którymi podzielili się z nami uczestnicy i uczestniczki kursu. Myślimy, że doświadczenia te mogą okazać się przydatne i inspirujące dla innych nauczycieli i nauczycielek. Znajdziecie tu prezentacje, ćwiczenia antidyskryminacyjne i scenariusze zajęć lekcyjnych prowadzonych w różnych interesujących formach, takich jak debata czy ankieta.

Zapraszamy do lektury i życzymy wielu inspiracji.

Zespół Kultura i Media

Centrum Edukacji Obywatelskiej

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Wielokulturowość

W tej części poznacie dobre praktyki edukacji wielokulturowej. Nauczycielki i nauczyciele uczestniczący w kursie e-coachingowym przeprowadzili w swoich szkołach zajęcia na temat innych kultur oraz mniejszości etnicznych i narodowych. Podczas lekcji wielokulturowość ujmowana była zarówno w perspektywie historycznej, jak i współczesnej. Kontekstem dla omawiania tych zagadnień była historia lokalna i mniejszości, z przedstawicielami których na co dzień spotykają się uczniowie i uczennice.

Zapraszamy do zapoznania się z komentarzami uczestniczek i uczestników naszego kursu do lekcji przeprowadzonych według scenariusza „Co nas łączy, co nas dzieli” autorstwa naszych lidererek: Małgorzaty Rusiłowicz i Anny Klozy.

Lidia Chęcińska, II Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej - Curie w Piotrkowie Trybunalskim

„Co nas łączy, co nas dzieli”

Tematykę dotyczącą tolerancji realizowałam w czasie lekcji angielskiego. Stąd dostosowanie, poniekąd uproszczenie pewnych zagadnień (choćby pytań do dyskusji) aby uczniowie mieli szansę odpowiedzi.

Zaczęliśmy od spaceru po Starym Mieście (uczniowie mieli przygotować krótkie prezentacje dotyczące poszczególnych budynków, miejsc związanych z historią miasta). Przy okazji rozmawialiśmy o mniejszościach, które żyły w Piotrkowie. Kolejna lekcja po spacerze stanowiła kontynuację. Chciałam aby uczniowie od konkretnej historii naszego miasta przeszli do wniosków bardziej ogólnych na temat wielonarodowości.

Wykorzystałam ćwiczenie, które polegało na wymienieniu cech wspólnych i cech różniących Polaków od siebie. Następnie uczniowie wylosowali nazwy mniejszości (tych, o których wcześniej mówiliśmy) i mieli znaleźć cechy łączące i różniące ich i Polaków.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Doszliśmy do następujących spostrzeżeń:

- Kiedy piszemy tym co różni Polaków między sobą, to cechy te nieświadomie traktujemy jako negatywne. Na tablicy zapisałam hasła – „podobieństwa i różnice”, a uczniowie sami podzielili swoje kartki z na „plusy i minusy”, tak jakby różnice były zjawiskami negatywnymi. Dlatego poruszyliśmy temat: Dlaczego zakładamy, że bycie innym to minus, coś złego?

- Według uczniów łączą nas cechy takie jak – narodowość, język, kultura, religia, tradycja. Zaczęłam się zastanawiać, czy oni naprawdę tak myślą, czy może nie chce im się szukać gdzieś dalej, głębiej?

- Kiedy piszemy co nas różni od innych narodowości przychodzi to dużo łatwiej i bez poczucia winy. Pierwsza odpowiedź uczniów na pytanie o cechy wspólne, to często – „Ja nie mam z nimi nic wspólnego”. Jednak po dłuższym zastanowieniu znaleźli parę tematów.

- Religia to jedna z najczęściej wskazywanych różnic między narodowościami. Staralam się wytłumaczyć uczniom, jak wiele jest podobieństw między religiami, jak są ze sobą powiązane. Zauważyłam, że uczniowie nie wiedzą zbyt wiele na ten temat.

Materiały, które polecam:

1. [The AncestryDNA Journey](#)
2. [Porcelain Unicorn \(historia II wojny światowej\)](#)
3. [seria filmików na temat relacji rodzice-dziecko](#)
4. [Identity](#) – film dotyczący tożsamości

Myślę, że każdy z tych filmów może być użyty jako rozgrzewka, „zarzucenie przynęty” i wywołanie dyskusji (zarówno na lekcji prowadzonej po polsku jak i po angielsku). Ich zaletą jest krótki czas trwania co pozostawia większość lekcji na dyskusję.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Trening antydyskryminacyjny

Edukacja jest jednym z najskuteczniejszych sposobów przeciwdziałania dyskryminacji. Prezentujemy Wam ćwiczenia antydyskryminacyjne przygotowane przez nauczycielki i nauczycieli, którzy uczestniczyli w kursie mając za zadanie przekazać młodzieży wiedzę® na temat funkcjonowania stereotypów. Dowiedziecie się jakie ćwiczenia zaproponowali i w jaki sposób opracowywali je z uczniami i uczennicami.

Karolina Tandecka, Zespół Szkół Agrotechnicznych im. Władysława Reymonta w Słupsku
"Stereotypy płci"

Postanowiłam przeprowadzić z uczniami zajęcia na temat stereotypów płci. Rozpoczęliśmy od wyjaśnienia znaczenia pojęcia stereotyp i wymieniliśmy znane nam stereotypy narodowe. Kolejnym etapem zajęć było ćwiczenie "Wizualne biografie" polegające na arbitralnym przypisywaniu cech dwóm osobom na podstawie ich wyglądu. Wywołało one niesamowite poruszenie. Uczniowie bardzo chętnie przyporządkowywali cechy postaciom. Postać „intelektualisty” wywarła na nich korzystniejsze wrażenie, niż dość niedbały wizerunek drugiej postaci. Nie mieli żadnego problemu z "przypinaniem etykiet". Byli niezwykle zaskoczeni w momencie, gdy okazało się, że oceniali dwie różne stylizacje tej samej osoby.

W podsumowaniu uczniowie zgodnie stwierdzili, że pierwsze wrażenie może być niezwykle mylące. Druga część zajęć dotyczyła stereotypów płci – uczniowie uzasadniali, czy faktycznie "mężczyźni są z Marsa, a kobiety z Wenus". Klasa została podzielona na grupę dziewczyn i chłopców. Każda z grup miała przedstawić cechy, jakie przypisuje płci przeciwnej. Prezentowanie swoich wyobrażeń na temat płci przeciwnej wywoływało burzliwą dyskusję. Zarówno dziewczęta, jak i chłopcy nie zgodzili się z prezentowanym materiałem drugiej grupy – „przecież oni tacy nie są”. Zgodnie doszli do wniosku, że stereotypy płci są niezwykle krzywdzące, ale niestety bardzo trudno jest je wyeliminować.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Lidia Chęcińska, II Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej - Curie w Piotrkowie Trybunalskim

"Wizualne biografie"

Postanowiłam wykorzystać ćwiczenie „Wizualne biografie”. Realizowałam je w czasie lekcji języka angielskiego, przygotowałam zestaw pytań i opis cech charakteru po angielsku. Podzieliłam uczniów na pary, każda z nich otrzymała 2 zdjęcia mężczyzny i dałam im kilka minut aby odpowiedzieli na pytania, a także przedyskutowali swoje odpowiedzi z koleżanką / kolegą. Następnie zadawałam im pytania dotyczące dwóch mężczyzn, przy okazji pytałam dlaczego wybierają taką a nie inną odpowiedź. Później zadałam im pytania – co wpłynęło na ich opisy, czy pierwsze wrażenia są ważne. Wprowadziłam pojęcie stereotypu, i dyskusja przeniosła się w ten obszar, czym jest stereotyp, czy mogą być dobre stereotypy, dlaczego są złe, jakie mogą być ich konsekwencje. Rozrysowałam zależność - stereotyp – uprzedzenie – dyskryminacja i rozmawialiśmy na temat zależności między tymi pojęciami.

Trudności

Wyzwanie, którym było przeprowadzenie lekcji po angielsku. Mam świadomość, że gdybyśmy mówili po polsku, uczniowie byliby w stanie powiedzieć więcej. Miałam wrażenie, że ciekawa dyskusja zaczęła się dopiero pod koniec lekcji, kiedy pojedyncze osoby zaczęły mówić o sytuacjach ze szkoły podstawowej. Tak więc ograniczony czas lekcji jest również trudnością / wyzwaniem. Myślę, że wyzwaniem jest także takie poprowadzenie dyskusji aby uczniowie nie tylko mówili to czego się od nich oczekuje, ale aby rzeczywiście byli gotowi powiedzieć na forum własne przemyślenia. Wydaje mi się, że system klasowo-lekcyjny nie sprzyja takiej formule albo przynajmniej ją ogranicza.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Monika Kozłowska, Gimnazjum nr 1 im. H. Cegielskiego w Murowanej Goślinie
"Linia władzy"

Zajęcia zostały przeze mnie przygotowane po szkoleniu z dramy. Pytania dostosowałam do sytuacji, z którymi młodzi ludzie często się spotykają, chociaż raczej nie były one typowe dla moich wychowanków. Również role, w które uczniowie musieli wejść były realistyczne, choć starałam się je tak dopasować, żeby były inne niż to, co przeżywają na co dzień. Grupa była dosyć liczna, dlatego postanowiłam wykonać ćwiczenie na dworze. Staralam się jednak, aby przynajmniej dwóch uczniów miała taką samą rolę - chciałam zobaczyć, czy będą w tym samym miejscu... Widziałam, że dzieciakom trudno było początkowo wejść w rolę. Zwłaszcza, gdy była tak odmienna od rzeczywistości. Prosiłam, żeby przez cały czas mieli zamknięte oczy, ale żeby trzymali się za ręce. Sami twierdzili, że czuli się dziwnie, gdy musieli nagle się puścić, bo kolega odchodził... Czuli się niezręcznie, nie wiedzieli, w jakiej sytuacji jest ta druga osoba. Gdy po wykonaniu ćwiczenia musieli wyjść z roli uważali, że nie jest to łatwe... Spojrzeć na sytuację drugiego człowieka z boku a wejście w rolę to zupełnie inna sytuacja. Największe zaskoczenie było, kiedy odczytali swoje role i okazało się, że dwie osoby, którym przypisałam te samą rolę stoją w zupełnie innych miejscach. Dlaczego? Każdy mógł wyobrazić sobie daną sytuację inaczej: chłopiec, który na skutek wypadku trafił na wózek inwalidzki u jednej osoby był niepoprawnym optymistą pomagającym innym, a u drugiej introwertykiem, załamanym tym, co go spotkało. U jednej osoby skrajne ubóstwo stało się siłą napędową do uczenia się, pracy dorywczej i zdobycia stypendium a u drugiej wycofaniem, brakiem perspektyw i totalnym odrzuceniem. Ćwiczenie uzmysłowiło wtedy uczniom, że są sytuacje, w których mogą wiele zmienić, że to od nich zależy jak pokierują swoim życiem, i co im się przydarzy. Że po prostu w każdej sytuacji "szklanka może być do połowy pełna i do połowy pusta".

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Zajęcia zostały poprzedzone lekcją "kim jestem" na której w szczegółowy sposób omówiliśmy koło tożsamości według M. Loden i J. Rosner. Uważam, że wprowadzenie koła tożsamości jest niezbędne, aby uświadomić młodzieży, na co mają wpływ. Poza tym istotne jest, aby wiedziały, kim są, zanim przyjdzie im odpowiedzieć na pytanie "kim chcę być."

Magdalena Mielcarek-Mirek, Szkoła: Szkoła Podstawowa im. Juliusza Słowackiego w Golinie

"Czy wszyscy musimy być tacy sami?"

1. Zajęcia rozpoczynamy rozmowa na temat : Czy wszyscy muszą być tacy sami? Czy musimy tak samo wyglądać i tak samo się ubierać? Czy musimy lubić te same rzeczy?
  2. Wysłuchujemy odpowiedzi uczniów, proponujemy im inne rozwiązania. Czy było by fajnie gdyby każdy był taki jak ja?
  3. Następnie opowiadamy tekst o zwierzątku, które różniło się od innych i szukało przyjaciół. (Tutaj wykorzystałam lekcję o Zabderfilio z Kompasika)
  4. Prosimy dzieci o krótkie wypowiedzi na temat zachowania zwierząt. Czy dobrze postąpiły odrzucając Zabderfilio?
  5. Po rozmowie rozdajemy dzieciom kartki i prosimy o to by narysowały zwierzątko, które różni się od innych, ale jest miłe i przyjazne.
  6. Po prezentacji prac zastanawiamy się czy można je polubić?
  7. Po krótkiej przerwie zapoznajemy dzieci z tekstem Heleny Bechlerowej „O kotku, który szukał czarnego mleczka ”.
- Po opowiadaniu rozmawiamy z dziećmi o wyglądzie kotka oraz powodach poszukiwania czarnego mleka. Czy było mu one potrzebne? Dlaczego tak bardzo chciał być podobny do czarnego kotka?

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

8. Po przeczytaniu oraz rozmowie, opowiedziałam dzieciom, że białe kotki otrzymały wiadomość od czarnych kotków, że przyjeżdżają do nich w odwiedziny. Zarówno białe kotki jak i czarne, bardzo się z tej wizyty ucieszyły, ale miały też kilka obaw, bo nigdy się razem nie bawiły. Prosimy dzieci, aby dobrały się w pary – biały kotek z czarnym kotkiem. Każda para otrzymuje kartkę papieru. Jeden kotek zaczyna szkicować rysunek, a drugi go dokańcza, zastanawiając się jak mógłby on wyglądać w oczach przyjaciela.

9. Na koniec dzieci otrzymują rysunki białych i czarnych kotków, mają określić czy jedne i drugie są tak samo ładne? Dla porównania, rozdajemy wcześniej przygotowane puzzle z których dzieci układają czarno białe kotki.

Podsumowując nauczyciel zadaje pytanie: Czy takie kotki też się wam podobają i dlaczego? Dlaczego zaproponowałam ułożenie kotków z różnych kolorów?

Odnosiniki:

Linia władzy -

http://2007-2013.mojregion.eu/tl_files/TMP/POKL/Aktualnosci/15wybierzroznorodnosc.pdf s. 22

Zabderfilio -

<http://www.bc.ore.edu.pl/Content/185/Kompasik.pdf> s. 22

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Zajęcia zostały poprzedzone lekcją "kim jestem" na której w szczegółowy sposób omówiliśmy koło tożsamości według M. Loden i J. Rosner. Uważam, że wprowadzenie koła tożsamości jest niezbędne, aby uświadomić młodzieży, na co mają wpływ. Poza tym istotne jest, aby wiedziały, kim są, zanim przyjdzie im odpowiedzieć na pytanie "kim chcę być."

Magdalena Mielcarek-Mirek, Szkoła: Szkoła Podstawowa im. Juliusza Słowackiego w Golinie

"Czy wszyscy musimy być tacy sami?"

1. Zajęcia rozpoczynamy rozmowa na temat : Czy wszyscy muszą być tacy sami? Czy musimy tak samo wyglądać i tak samo się ubierać? Czy musimy lubić te same rzeczy?
  2. Wysłuchujemy odpowiedzi uczniów, proponujemy im inne rozwiązania. Czy było by fajnie gdyby każdy był taki jak ja?
  3. Następnie opowiadamy tekst o zwierzątku, które różniło się od innych i szukało przyjaciół. (Tutaj wykorzystałam lekcję o Zabderfilio z Kompasika)
  4. Prosimy dzieci o krótkie wypowiedzi na temat zachowania zwierząt. Czy dobrze postąpiły odrzucając Zabderfilio?
  5. Po rozmowie rozdajemy dzieciom kartki i prosimy o to by narysowały zwierzątko, które różni się od innych, ale jest miłe i przyjazne.
  6. Po prezentacji prac zastanawiamy się czy można je polubić?
  7. Po krótkiej przerwie zapoznajemy dzieci z tekstem Heleny Bechlerowej „O kotku, który szukał czarnego mleczka ”.
- Po opowiadaniu rozmawiamy z dziećmi o wyglądzie kotka oraz powodach poszukiwania czarnego mleka. Czy było mu one potrzebne? Dlaczego tak bardzo chciał być podobny do czarnego kotka?

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Jak rozmawiać o tolerancji w szkole?

W tej części dzielimy się doświadczeniami jak rozmawiać w szkole o tolerancji i dla tolerancji, czyli w sposób akceptujący, otwarty i afirmujący różnorodność. Przedstawiamy metody wykorzystywane przez nauczycielki i nauczycieli. Zapoznajcie się z ich praktykami i korzystajcie z nich w swojej pracy.

Debata

Debata była najczęściej wybieraną formą przeprowadzenia zajęć przez uczestniczki i uczestników kursu. Jak zaznaczali często nawet jeśli mieli w planach przeprowadzenie ankiety, to dzięki aktywności uczniów zamieniała się ona w dyskusję.

Karolina Tandecka, Zespół Szkół Agrotechnicznych im. Władysława Reymonta w Słupsku - Technikum nr 6

„Czy uwarunkowania kulturowe usprawiedliwiają łamanie praw dziecka?”

W związku z tym, iż 20 XI jest Ogólnopolskim Dniem Praw Dziecka postanowiliśmy wraz z uczniami porozmawiać o ich prawach, przypomnieć, że są one niezbywalne, i że należy ich przestrzegać. W trakcie burzliwej dyskusji narodził nam się pomysł na ciekawą naszym zdaniem debatę, również poruszającą problematykę tolerancji.

Uczniowie otrzymali zadanie: w grupach przygotować argumenty „za i przeciw” prawom dziecka.

Najpierw zapoznaliśmy się z ewolucją praw dziecka i współczesnymi dokumentami broniącymi najmłodszych. Następnie uczniowie przygotowali informacje na temat sposobu wychowywania dzieci w różnych kulturach i epokach historycznych. Zaskoczeniem dla nich, był fakt, że prawa dziecka to pojęcie „stosunkowo” młode, które pojawiło się w prawodawstwie dopiero w XIX w.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Argumenty grup:

Za - „nic nie usprawiedliwia łamania praw dziecka”

- prawa dziecka są powszechne i niezbywalne
- wiek nie usprawiedliwia dyskryminacji w korzystaniu z podstawowych praw i wolności
- prawa przysługują dzieciom nie dlatego, że tak chcieli dorośli, ale z racji ich człowieczeństwa
- prawa dziecka nie wynikają z jakichś koncepcji czy teorii wychowania
- dzieciństwo jest najważniejszym okresem w życiu człowieka, dlatego też należy dbać, by dziecko było szczęśliwe
- poglądy dzieci powinny być wysłuchane i rozważone w decyzjach, które ich dotyczą
- władzę rodzicielską powinna ograniczać zasada „dobra dziecka”

Przeciw - „wychowanie dzieci jest wyłączną sprawą rodziców, uwarunkowania kulturowe determinują sposób traktowania dzieci”

- należy szanować inne kultury
- rodzice decydują o dziecku, dopóki jest ono na jego utrzymaniu
- dziecko nie jest w stanie samodzielnie podejmować decyzji, bo nie wie, co jest dla niego dobre
- stosowanie przemocy fizycznej wobec dziecka jest uwarunkowane historycznie - „klaps jeszcze nikomu nie zaszkodził”
- rodzic najlepiej wie, co jest dobre dla jego dziecka
- dzieci muszą być posłuszne wobec rodziców i wykonywać ich polecenia

Burzliwa dyskusja zakończyła się konkluzją, iż nie należy tolerować żadnych przejawów łamania praw dziecka - dziecko powinno być obdarzone miłością i szacunkiem, a rolą dorosłych jest dbanie o to, by wychować je na „dobrego człowieka”.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Agnieszka Gajewska, Gimnazjum z Oddziałami Dwujęzycznymi w Legionowie

"Debata na temat praw mniejszości seksualnych"

Uczestnicy: chętni przedstawiciele dziewięciu klas gimnazjum (dobrani tak, aby reprezentowali różne poglądy).

Miejsce: Sala Konferencyjna.

Zasady: Prowadzący proponują uczestnikom wspólne wypracowanie zasad. W razie potrzeby uzupełniają je, aby znalazły się tam wszystkie potrzebne elementy, tj.:

- jedna osoba mówi, reszta słucha - nie przekrzykujemy się;
- słowo moderatora (np. odebranie głosu) jest ostateczne;
- mówimy za siebie, nie przypisujemy innym własnych opinii;
- krytykujemy wypowiedzi nie osobę;
- nie mówimy o sprawach osobistych;
- nie traktujemy krytyki osobiście;
- szanujemy siebie nawzajem;
- mówimy krótko i na temat.

Rola moderatora:

- pilnowanie przestrzegania zasad kulturalnej dyskusji i zasad debaty;
- udzielanie uczestnikom głosu i odbierania go;
- pilnowanie czasu wypowiedzi i czasu trwania debaty;
- w niektórych formach debaty: kończenie wątków dyskusji, wyciąganie wniosków, podsumowanie;
- ważne, żeby moderatorką/em była osoba, która jest doświadczona w prowadzeniu dyskusji, ma dużą wiedzę z zakresu tematu debaty, cieszy się szacunkiem uczestników, jest pewna siebie i obdarzona charyzmą.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Argumenty za tym, aby przedstawiciele mniejszości seksualnych byli traktowani z szacunkiem, na równi z osobami heteroseksualnymi:

- Tolerancja czyli „poszanowanie poglądów, wierzeń, upodobań, różniących się od własnych” powinna być podstawową postawą jaką przyjmujemy wobec innych osób.
- Polska konstytucja posiada przepis mówiący o zakazie dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny, więc dotyczy to również orientacji homoseksualnej.
- Homoseksualizm nie jest uznawany za chorobę czy dewiację.
- Osoby homoseksualne chcą normalnie żyć, pracować, być szczęśliwe.
- Ludzie nie mają wpływu na swoją orientację seksualną.

Katarzyna Moskwa, LO Nr VII im. K.K. Baczyńskiego we Wrocławiu

„Koczowiska romskie we Wrocławiu – buldożery, mury czy .....?”

Plan debaty

- Wprowadzenie do tematu i przedstawienie celu spotkania
- Dyskusja uczestników – diagnoza stanu obecnego
- Dyskusja uczestników – propozycje zmian
- Posumowanie debaty, przedstawienie wniosków

Argumenty:

- Dużą część społeczności romskiej stanowi pokolenie urodzone w Polsce, posługujące się polskim i językiem romani. Zniszczenie ich domów oznacza bezdomność i wykluczenie. Dokąd mają się przenieść?

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

- Zniszczenie obozowiska nie jest rozwiązaniem problemu, tylko pozbyciem się go z Wrocławia. Nie ma tu dialogu, ani ma prób konsensu i znalezienia wyjścia z sytuacji.
- Działania władz miejskich (w tym deportacja Romów przeprowadzona „podstępem” w 1997 roku), spowodowała niechęć, poczucie krzywdy i odrzucenia. Dzieci urodzone do 2016 roku na koczowisku są wychowywane w izolacji. Poczucie niepewności, strachu o pozostawiony dobytek utrudnia opuszczanie miejsca, niezbędne by poszukiwać pracy, posyłać dzieci do szkoły. W kolejnych miejscach Romowie będą koczować i pilnować swoich miejsc pobytu. Znowu wrócimy więc do punktu wyjścia.
- Działania muszą być podejmowane z szacunkiem, poszanowaniem godności osobistej, kultury, zwyczajów romskich. Na pierwszym miejscu powinny być prawa człowieka, a nie na prawo sanitarne czy budowlane. Te prawa nie są nadrzędne wobec praw człowieka.
- Potrzebny jest czas i cierpliwe zdobywanie zaufania Romów, aby posłali dzieci do szkół, rozpoczęli starania o zalegalizowanie swojego pobytu w Polsce. Uprzedzenia i nieufność którą trzeba przełamywać są po obu stronach. Likwidacja koczowiska rujnuje efekty dotychczasowej pracy.
- Istotne jest przełamanie stereotypowego myślenia o koczowisku. Władze miasta podłączyły tam wodę, dostarczyły przenośne toalety. Potrzeba jednak edukacji międzykulturowej, by wykształcić potrzeby korzystania z tych sprzętów.
- Stereotyp Romów żebraków i oszustów wynika z niewydolności systemów pomocowych, które nie są prowadzone w sposób ciągły. Programy pomocowe przestają działać jak tylko w kasie miejskiej brakuje pieniędzy. Traktowane są często jako narzędzie do asymilacji, a nie zachowania tożsamości etnicznej i kulturowej. Znalezienie pracy przez Romów jest trudne – często słabo posługują się językiem polskim, mają problemy z analfabetyzmem, nie mają stałego adresu pobytu i różnią się wyglądem. To powoduje błędne koło nierówności.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

- Choć Wrocław jest w tym roku Europejską Stolicą Kultury, nie dano Romom z Wrocławia szansy, aby prezentowali swoją kulturę, jak robią to festiwalach tańca czy muzyki romskiej. Nie pasowali do wizerunku miasta.

Żywa Biblioteka

Idea Żywej Biblioteki opiera się na przekonaniu, że prawa człowieka zapisane w regulacjach prawnych mają sens jedynie wtedy, kiedy są wszystkim ludziom znane i przez nich respektowane. Zdarza się jednak, że niektórym odmawia się ich praw ze względu na ich pochodzenie, kolor skóry, przekonania. Żywa Biblioteka jest przestrzenią, gdzie poprzez zadawanie pytań, każda osoba ma szansę zweryfikować określony stereotyp a w konsekwencji zbudować kontakt społeczny, zaufanie i akceptację.

Oto wybrane przykłady komentarzy nauczycielek i nauczycieli, którzy wykorzystali ideę Żywej Biblioteki podczas swoich zajęć.

Joanna Ferlian-Tchórzewska, Gimnazjum w Łazach

Chcielibyśmy zaprosić do nas: muzułmanina, uchodźcę, osobę homoseksualną, Żyda, Rosjanina/Ukraińca, osobę z Zespołem Downa, osobę z niepełnosprawnością ruchową, osobę ciemnoskórą, Azjatę.

Wspólnie stworzyliśmy plan działań:

1. Przekonać do pomysłu Dyrekcję.
2. Skontaktować się z „Żywymi Książkami” w naszym otoczeniu, opowiedzieć im o pomysłe i zapytać o gotowość wzięcia udziału w przedsięwzięciu.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

3. Następnie skontaktować się z organizatorami Żywej Biblioteki w Warszawie i poprosić o pomoc w znalezieniu brakujących „Książek”.
4. Wyznaczyć termin spotkania – tu dość elastycznie, mieć 2-3 propozycje i w zależności od dyspozycyjności „Żywych Książek” wybrać termin optymalny.
5. Utworzyć wydarzenie na Facebooku, zaprosić chętnych rodziców i wprowadzić uczniów w temat na debacie poprzedzającej spotkanie z Żywymi Książkami.
6. Wyznaczyć osoby odpowiedzialne z poszczególne zadania.
7. Przygotować salę.
8. Czuwać nad prawidłowym przebiegiem spotkania.

Największy problem to czas i duża grupa „czytelników”. Dyrekcja raczej nie zgodzi się na wydłużenie czasu poza jedną godzinę lekcyjną, wówczas nie ma czasu na liczne tury. W związku z tym rozmowy trzeba by prowadzić w grupach. By nie tracić czasu podczas spotkania można wcześniej wywiesić listy wypożyczeń i chętni do każdej grupy wpisywaliby się w odpowiednim miejscu. Problemem może być jednak niesymetryczny podział. Jednym z rozwiązań jest wcześniejsze przybliżenie projektu i zbadanie jakie „Książki” cieszyłyby się największym zainteresowaniem. Drugim rozwiązaniem (niezależnym w sumie od pierwszego), jest ustalenie, że te grupy muszą być w miarę symetryczne, więc decyduje kolejność zapisów (niezbyt optymalne). Rozwiązaniem problemu niedostępności wszystkich książek dla wszystkich czytelników mogłaby być swoista „ewaluacja czytelnictwa”. Na kolejnej debacie przedstawiciele każdej z grup mieliby się ciekawymi, zaskakującymi, smutnymi i wesołymi historiami opowiedzianymi przez „Książki”, co pozwoliłoby poszerzyć wiedzę pozostałych.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

3. Następnie skontaktować się z organizatorami Żywej Biblioteki w Warszawie i poprosić o pomoc w znalezieniu brakujących „Książek”.
4. Wyznaczyć termin spotkania – tu dość elastycznie, mieć 2-3 propozycje i w zależności od dyspozycyjności „Żywych Książek” wybrać termin optymalny.
5. Utworzyć wydarzenie na Facebooku, zaprosić chętnych rodziców i wprowadzić uczniów w temat na debacie poprzedzającej spotkanie z Żywymi Książkami.
6. Wyznaczyć osoby odpowiedzialne z poszczególne zadania.
7. Przygotować salę.
8. Czuwać nad prawidłowym przebiegiem spotkania.

Największy problem to czas i duża grupa „czytelników”. Dyrekcja raczej nie zgodzi się na wydłużenie czasu poza jedną godzinę lekcyjną, wówczas nie ma czasu na liczne tury. W związku z tym rozmowy trzeba by prowadzić w grupach. By nie tracić czasu podczas spotkania można wcześniej wywiesić listy wypożyczeń i chętni do każdej grupy wpisywaliby się w odpowiednim miejscu. Problemem może być jednak niesymetryczny podział. Jednym z rozwiązań jest wcześniejsze przybliżenie projektu i zbadanie jakie „Książki” cieszyłyby się największym zainteresowaniem. Drugim rozwiązaniem (niezależnym w sumie od pierwszego), jest ustalenie, że te grupy muszą być w miarę symetryczne, więc decyduje kolejność zapisów (niezbyt optymalne). Rozwiązaniem problemu niedostępności wszystkich książek dla wszystkich czytelników mogłaby być swoista „ewaluacja czytelnictwa”. Na kolejnej debacie przedstawiciele każdej z grup mieliby się ciekawymi, zaskakującymi, smutnymi i wesołymi historiami opowiedzianymi przez „Książki”, co pozwoliłoby poszerzyć wiedzę pozostałych.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Pawlak Renata, Technikum Elektroniczno-Mechaniczne w Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Poznaniu

Zapoznałam uczniów z ideą Żywej Biblioteki. Krótko im o tym opowiedziałam, a potem wyemitowałam filmik pokazujący, jak wygląda to w praktyce: [Jak działa Żywa Biblioteka?](#)

Pokazałam uczniom strony, na których można znaleźć wiadomości o funkcjonowaniu tego pomysłu, w tym też [fanpage na Facebooku](#).

Poprosiłam uczniów, by wyobrazili sobie organizację takiej Żywej Biblioteki w naszej szkole i zapytałam, kogo chcieliby zaprosić na takie spotkanie. Uczniowie wpisywali te proponowane Żywe Książki na większe arkusze papieru i zapisywali ewentualne sposoby ich zaproszenia; pytania, jakie chcieliby im zadać; jakie problemy mogłyby się pojawić przy organizacji tego przedsięwzięcia i w jaki sposób można je rozwiązać. Wśród proponowanych Żywych Książek pojawili się:

- wyznawca islamu (ten pomysł uczniowie uzasadniali małą wiedzą na temat tej religii, dużą ciekawością, chęcią rozmowy na temat tego, jak sobie radzą wyznawcy islamu, kiedy znajdują się w krajach z dominującą inną religią)

- uchodźca (ta propozycja wynikała z rozbudzenia zainteresowania tematem podczas realizacji projektu „Rozmawiajmy o uchodźcach”, obejrzeniem filmików - wywiadów z Lahoudem i Elsim)

- feministka (okazało się, że uczniowie w ogóle nie wiedzą, czym jest feminizm, kim jest feministka/feminista, nie znają żadnych konkretnych postaci utożsamianych z tym ruchem - przyznali tylko, że wiedzą to, co powiela się w stereotypowych określeniach, ale nigdy wcześniej nie szukali informacji na temat, w ogóle się tym nie interesowali)

- Żyd (stwierdzili, że nie mieli kontaktu z kulturą żydowską, dopiero podczas zajęć usłyszeli przykłady muzyki żydowskiej, dowiedzieli się czegoś więcej o losie Żydów podczas II wojny światowej)

- wyznawca buddyzmu (to kolejny pomysł uczniów wynikający z ich potrzeby dowiadywania się czegoś o różnych religiach - przyznali, że niewiele, a czasami nic nie wiedzą o podstawach innych wyznań, a ich to bardzo interesuje)

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

- Rom (powiedzieli, że nie znają bliżej żadnego Roma, że mają zbudowany jednoznacznie negatywny obraz Romów i takie spotkanie mogłoby pomóc im zrozumieć tę grupę ludzi)
- osoba bezdomna (chcieliby porozmawiać z taką osobą, dowiedzieć się, jakie okoliczności sprawiły, że zostali pozbawieni rodziny, dachu nad głową;).

Kiedy poszczególne karty z propozycjami Żywych Książek zostały uzupełnione przez wszystkich uczestników zajęć - rozmawialiśmy wspólnie, jakie mogłyby być problemy z organizacją i zaproszeniem tych osób. Uczniowie wymienili m.in.: trudność w dotarciu do niektórych z nich i przekonaniu do rozmowy z uczniami technikum (tu zwróciłam uwagę uczniom, że to też stereotypowe postrzeganie ucznia technikum - często się spotyka krzywdzące i upraszczające opinie na temat uczniów szkół kształcących w zawodach, wyczuliłam ich na tę kwestię, zwracając uwagę, że **sami są ofiarami stereotypu**), problemy wynikające z faktu, iż nie wszyscy uczniowie w szkole mogliby dobrze przyjąć osoby innych wyznań, inaczej wyglądające itp.

Uczniowie na końcu spotkania zaczęli pytać, czy mimo tych przeszkód, byłoby możliwe spotkanie choćby z niektórymi z tych osób - przyznali, że to ich bardzo interesuje i chcieliby mieć możliwość porozmawiać z takimi Żywymi Książkami. Było to bardzo budujące podsumowanie zajęć.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

- Rom (powiedzieli, że nie znają bliżej żadnego Roma, że mają zbudowany jednoznacznie negatywny obraz Romów i takie spotkanie mogłoby pomóc im zrozumieć tę grupę ludzi)
- osoba bezdomna (chcieliby porozmawiać z taką osobą, dowiedzieć się, jakie okoliczności sprawiły, że zostali pozbawieni rodziny, dachu nad głową;).

Kiedy poszczególne karty z propozycjami Żywych Książek zostały uzupełnione przez wszystkich uczestników zajęć - rozmawialiśmy wspólnie, jakie mogłyby być problemy z organizacją i zaproszeniem tych osób. Uczniowie wymienili m.in.: trudność w dotarciu do niektórych z nich i przekonaniu do rozmowy z uczniami technikum (tu zwróciłam uwagę uczniom, że to też stereotypowe postrzeganie ucznia technikum - często się spotyka krzywdzące i upraszczające opinie na temat uczniów szkół kształcących w zawodach, wyczuliłam ich na tę kwestię, zwracając uwagę, że **sami są ofiarami stereotypu**), problemy wynikające z faktu, iż nie wszyscy uczniowie w szkole mogliby dobrze przyjąć osoby innych wyznań, inaczej wyglądające itp.

Uczniowie na końcu spotkania zaczęli pytać, czy mimo tych przeszkód, byłoby możliwe spotkanie choćby z niektórymi z tych osób - przyznali, że to ich bardzo interesuje i chcieliby mieć możliwość porozmawiać z takimi Żywymi Książkami. Było to bardzo budujące podsumowanie zajęć.

SZKOŁA TOLERANCJI

DOBRE PRAKTYKI NAUCZYCIELSKIE

Polecamy:

Strona internetowa programu
szkolatolerancji.ceo.org.pl/

Biblioteka materiałów programu „Szkoła Tolerancji”

biblioteka.ceo.org.pl/szkola-tolerancji

W bibliotece znajdziecie materiały opracowane dla programów Centrum Edukacji Obywatelskiej takie jak: scenariusze lekcji, ćwiczenia, artykuły i publikacje.

Polecamy nową publikację liderów i liderek „Szkoły Tolerancji” ze scenariuszami antydyskryminacyjnymi „Tożsamość, inność, obcość. Scenariusze Szkoły Tolerancji”.

Blog „Szkoły Tolerancji”

blogiceo.nq.pl/dlatolerancji/

Na blogu znajdziecie ciekawe publikacje doświadczonych praktyków, Liderów i Liderów Tolerancji - Jakuba Niewińskiego, Anny Janiny Kłozy, Zofii Cofałki i Joanny Roszak. Blog skierowany jest dla każdego, kto uważa, że powinna uczyć szacunku i otwartości dla innych. Pragniemy, aby był inspirującym miejscem wymiany myśli i doświadczeń.

Facebook „Szkoły Tolerancji”

facebook.com/szkolatolerancji/

Zachęcamy do polubienia strony „Szkoły Tolerancji” na Facebooku, dzięki temu będziecie na bieżąco z podejmowanymi przez nas działaniami.